

MIQUEL MAI

*Col·leccionisme artístic i bibliòfil
a la Barcelona del cinc-cents*

Joan Bellsollell Martínez

MEMORIA ARTIUM

Índex

Introducció	II
Sigles	2I

PRIMERA PART

El personatge públic

La nissaga Mai: un segle al servei de la Corona	25
Miquel Mai: primers anys.	37
Al capdavant de la família: una herència i un matrimoni convenients	40
De Barcelona a Roma: els primers anys a la cort	42
L'ambaixada romana	47
De nou amb l'emperador: últims anys	58

SEGONA PART

Aspectes espirituals

Erasmisme i erasmismes: entre la militància i la conveniència	65
Una biblioteca erasmista?	74
Entre l'art i la conveniència ideològica: un erasmisme fet a mida.	77

TERCERA PART

El colleccionista d'art

Miquel Mai i el món artístic: observador i intermediari	83
La formació del casal barceloní a la plaça de la Cucurulla	99
La collecció d'escultures de marbre	107
La reconstrucció del grup de medalles de marbre	108
Autories i no autories de les medalles.	133
El retrat de Miquel Mai	137
Altres peces escultòriques de la collecció	145
La collecció del marquès de Barberà?	153
Medallística i numismàtica	156
La collecció pictòrica.	158
Un projecte de decoració humanista: la sala virgiliana.	175
Els treballs d'orfebreria: entre el luxe i la comoditat.	182

Mobiliari, cortinatges i guadamassils	193
Objectes exòtics, luxosos i de procedències llunyanes	196
L'estudi de Miquel Mai: ordre i colleccionisme	199

QUARTA PART

El bibliòfil

Els llibres i Miquel Mai. Formació i definició d'una biblioteca	215
Comitència literària, interès o conveniència professional. Miquel Mai en l'horitzó editorial	220
La biblioteca de Miquel Mai: llibres i matèries	229
Les primeres lletres	232
Jurisprudència	233
Teologia	234
Filosofia	236
Història	236
Ciència	237
Art	238
Literatura	239
Bibliografia	243
Índex onomàstic	265

Introducció

La primera vegada que vaig sentir el nom de Miquel Mai va ser en una classe d'Història de l'Art en l'Època Moderna a Catalunya, a la Universitat de Girona. En aquell moment el nom del personatge al qual ara dediquem un estudi no cridava l'atenció a banda de ser una part més del temari d'estudi de l'assignatura. Les preferències personals per la història dels segles xv i xvi m'obligaven a tornar als manuals i els articles en què de tant en tant es parlava d'aquesta figura. Però al 2007 un tomb acadèmic va canviar-ho pràcticament tot: l'obtenció d'una beca de recerca FPI del Ministeri de Ciència i Innovació em va permetre gaudir de quatre anys com a investigador predoctoral i va suposar que em pogués dedicar a l'estudi d'un tema d'investigació en exclusiva. El marc institucional, a més, em permetia ingressar com a becari dins del Grup —consolidat— de Recerca en Història de l'Art Modern, a la Universitat de Girona, sota l'empara dels professors Joaquim Garriga, Joan Bosch i Francesc Miralpeix, un factor determinant per poder dur a terme la recerca que havia d'acabar en una tesi doctoral. No va ser, doncs, fins a l'inici dels estudis de doctorat i la pressió per escollir un tema de recerca, que Miquel Mai va tornar a aparèixer de manera significativa en el meu horitzó investigador. I ho feia a través del rastre documental que fins llavors se'n tenia, és a dir, un inventari de béns del 1548 en què es recollien els objectes que havia acumulat al llarg de la seva vida en una casa de Barcelona, una casa que el mateix document descriu com a residència gairebé abandonada. L'edició i l'estudi de l'inventari en qüestió es van convertir ràpidament en el treball de recerca previ al desenvolupament de la tesi doctoral. El treball que iniciem aquí és precisament una revisió de la tesi esmentada, amb aportacions diferents i noves que en el seu moment no teníem o no podíem fer, però també amb afegits que no formaven part de la tesi original i, en canvi, sí que havien format part de la tesina. Aquest també és un treball d'actualització i d'autocorrecció dels punts i les interpretacions que amb el pas del temps veiem des d'una altra perspectiva, en alguns casos més prudents i en d'altres més agosarades,

i que, com és lògic, ens ha obert la porta a nous interrogants que de vegades podem respondre i en d'altres, malauradament, només hi hem pogut fer una aproximació.

L'estudi que ara presentem sobre la figura de Miquel Mai parteix d'una bateria de recerques i treballs que altres investigadors van dur a terme en el seu moment, bàsicament al voltant de la relació del personatge amb el món artístic. La que ara presentem és una investigació que també centra el discurs en els aspectes més culturals del personatge, però, tot i així, s'hi ha deixat espai a altres perspectives sense les quals no hauríem pogut contextualitzar la nostra tasca, per exemple els aspectes més polítics, jurídics i espirituals; uns àmbits que, de manera més o menys significativa, també han estat estudiats. Són tot un seguit de treballs que coincideixen a advertir que Miquel Mai reuneix les condicions necessàries per ser un dels grans personatges de la primera meitat del segle XVI. Per raons que ens són desconegudes, tots aquests materials previs no acaben de lligar mai entre si, de manera que el nostre estudi, per primera vegada, posa en comú el conjunt dels arguments que porten els seus autors a afirmar una característica tan destacable.

Inicialment, la historiografia va començar els estudis sobre Miquel Mai en una conferència formulada per Jordi Rubió i Balaguer el dia 30 d'abril de 1959 a la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona. En aquesta ocasió, l'erudit s'hi feia ressò d'un inventari de béns localitzat als arxius barcelonins, sense especificar de quin inventari es tractava ni tampoc de quin arxiu. Gràcies a aquest inventari analitzava una petita part del patrimoni Mai i centrava el discurs en el recompte dels llibres de la biblioteca, alhora que afirmava que la biblioteca tenia més de mil vuit-centes obres impreses i quatre-centes de manuscrites. Per desgràcia, els diaris de la Reial Acadèmia de Bones Lletres no donen més detalls sobre aquella conferència (RABL 1959-1960: 360).¹

Poc després de la presentació de Rubió i Balaguer, Agustí Duran i Sanpere publicava un escrit titulat «Miquel Mai, colleccionista d'art», una anàlisi més detallada sobre un inventari de béns de Miquel Mai escrit el 1548, després de la mort de la que llavors ja era la seva vídua, Elionor Setantí (Duran

1. L'estudi de Rubió i Balaguer anava precedit, uns anys abans, per l'anunci d'una recerca més àmplia que pretenia ser un gran treball monogràfic sobre Miquel Mai. El 1955 Josep Maria Madurell i el mateix Rubió i Balaguer afirmaven que l'estudi de la biblioteca Mai el duia a terme Josep M. Moretó, un estudi del qual mai més es va saber res perquè Moretó va morir sense poder acabar la feina (Rubió i Balaguer, Madurell, 1955).

i Sanpere 1975a).² L'estrany del cas és que el document de què parla Duran i Sanpere no era el mateix que utilitzava Rubió i Balaguer: l'anàlisi que feia Duran i Sanpere puntualitzava que l'inventari del 1548 no parlava d'una rica biblioteca, més enllà d'uns pocs llibres, marginals, guardats i emmagatzemats, lluny dels dos milers que observava Rubió i Balaguer en el seu document. La raó d'aquesta duplicitat és simple: Duran i Sanpere anunciava que Rubió i Balaguer estava fent l'estudi de la biblioteca i, per això mateix, devia considerar oportú parlar d'un altre document, també molt interessant, però que aleshores no rebia l'atenció de Rubió i Balaguer. En aquelles mateixes dates Rosalia Guilleumas, muller de Rubió i Balaguer, va aportar el seu granet de sorra a la investigació i va publicar un text titulat «Sobre les edicions gramaticals erasmianes impreses a Barcelona als segles XVI i XVII»; hi anunciava l'existència d'un inventari de béns de Miquel Mai, amb data 5 de juliol de 1546, en què constava una rica biblioteca en la qual les obres d'Erasme de Rotterdam tenien un gran protagonisme. Enlloc deia que aquest inventari fos el mateix amb què havien treballat els estudiosos anteriors, però és evident que es tractava de l'inventari sobre el qual Rubió i Balaguer havia construït la seva conferència. De ben segur, Guilleumas no volia perjudicar la recerca del primer, així que tractava el tema sense entrar en el detall documental (Guilleumas 1965-1967). Finalment, Rubió i Balaguer va acabar publicant el seu estudi sobre Miquel Mai incorporant les notícies que tenia dins d'un estudi més ampli titulat «Humanisme i Renaixement», en el qual, curiosament, no es feia ressò de la consulta de cap inventari, i les referències a Mai eren més aviat secundàries (Rubió i Balaguer 1973). Així doncs, els estudis sobre Miquel Mai es limitaven a fer-se ressò de la riquesa patrimonial del personatge, especialment pel que feia a llibres, i només Duran i Sanpere incidia a comentar altres aspectes com la seva biografia i alguns dels objectes artístics que decoraven la casa que Mai tenia a la plaça de la Cucurulla de Barcelona: algunes pintures, teles pintades, tapisos i, sobretot, un conjunt de medalles de marbre. El text de Duran i Sanpere es convertia així en l'estudi fonamental sobre el qual s'havien de construir bona part de les referències que es farien a partir de llavors sobre Miquel Mai i la seva col·lecció, sempre partint de la base documental del 1548. El rastre de la documentació del 1546 s'esvaeix des d'aquest moment i ja no se'n torna a parlar mai més fins a la presentació de la nostra tesi doctoral el 2011.

2. Originàriament publicat el 1960 a *Per a la història de l'art a Barcelona. Glosses a documents dispersos*, nosaltres utilitzarem la reedició publicada a *Barcelona i la seva història*.

Al costat d'aquests estudis, Miquel Batllori incorporava Miquel Mai en les seves recerques sobre l'època del Renaixement en el camp de la filologia i aportava notícies sobre el món intel·lectual en què es movia, relacionant-lo amb figures cabdals de la història de la cultura a Catalunya com van ser Joan Boscà, Pere de Cardona, Martí Ivarra o Ignasi de Loiola (Batllori 1995ab).³ Per la seva banda, Cándido Flores focalitzava el punt de mira en la relació amb Antoni Agustín (Flores 1980). I, finalment, Manuel Peña actualitzava alguns aspectes amb la publicació d'una notícia documental sobre un petit inventari de llibres que Elionor Setantí va fer escriure el 1547 (Peña 1996: 220).

Tocant al món del llibre i l'edició al segle XVI, convé recordar i tenir molt en compte la relació entre Miquel Mai i Rafael Mambla que Josep Solervicens i Eulàlia Duran donen a conèixer, ja que l'episodi és protagonista d'un dels capítols més interessants. A més, Mambla agafa especial rellevància pel fet que deixa constància de la col·lecció escultòrica en vida del mateix Miquel Mai (Solervicens-Duran 1996).

No va ser fins a l'aparició de diferents treballs centrats específicament en la col·lecció d'objectes artístics, que Miquel Mai tornà al primer pla historiogràfic. L'encarregat de dur a terme aquests estudis va ser Joaquim Garriga, el qual va voler destacar l'excepcionalitat de la col·lecció de relleus de marbre renaixentistes que Mai va arribar a adquirir durant els anys en què va viure a Roma i que en l'actualitat es conserven entre el Museu Nacional d'Art de Catalunya (MNAC), el Museu Frederic Marès de Barcelona (MFMB) i la Torre Pallaresa de Santa Coloma de Gramenet. Els treballs en qüestió reconstruïen la confecció de la col·lecció escultòrica, a més de fer-ne una anàlisi històrica, estilística i crítica que continua essent vigent avui en dia (Garriga 1986, 1988abcd, 1989 i 1996ab).

Des del punt de vista historicoartístic, encara hi ha tres estudis més que cal assenyalar. Són els treballs de Joan Yeguas, Ana de Rossi i Hayward Keniston. El primer està més centrat en l'anàlisi estilística de les medalles i la seva autoria (Yeguas 2007). El segon, molt interessat a identificar una de les escultures femenines que actualment es pot contemplar al MFMB (De Rossi 2009). En últim lloc, l'estudi de Keniston se centra en la figura del secretari imperial Francisco de los Cobos i en ell apareix per primera vegada un Miquel Mai relacionat amb el món de l'art que podríem definir com

3. Publicats originàriament a *Quaderni Ibero-americani* i a *Vuit segles de cultura catalana a Europa*, entre 1955 i 1959, respectivament; nosaltres utilitzem la revisió que va fer del tema publicada al volum v de l'*Obra completa*.

a intermediari, un fet que ajuda a entendre la confecció de la col·lecció Mai (Keniston 1980).

Tots els treballs decantats vers l'àmbit artístic i colleccionista del personatge estan construïts —com ja hem dit— sobre la base documental de l'inventari del 1548 que publicava Agustí Duran i Sanpere, i en cap d'ells s'aporta una referència documental diferent que no sigui l'inventari esmentat. Com veurem, aquest fou un factor fonamental per entendre la reconstrucció que va dur a terme de la col·lecció escultòrica de Mai.

El punt de vista espiritual, que a vegades se superposa a altres disciplines, també té els seus representants historiogràfics. Així, als estudis ja esmentats de Miquel Batllori hi hem d'afegir els de dos historiadors més. Per una banda, les notícies aportades per Marcel Bataillon sobre la vinculació de Mai amb l'erasmisme són bàsiques per entendre el personatge i la visió de la societat que li va tocar de viure (Bataillon 1983). Per altra banda, els d'Eulàlia Duran accentuen les idees de Bataillon en la seva reconstrucció dels ambients culturals barcelonins, especialment els relacionats amb els àmbits més acadèmics i la regulació de l'Estudi General de Barcelona (Duran 1981 i 2004).

Des de l'àmbit més polític, la historiografia també ha incorporat Mai entre els seus protagonistes. Els estudis més destacats, sens dubte, són els de Pere Molas, encarregat de situar Mai dins de l'entramat administratiu de la Corona, primer amb el govern de Ferran II i després amb Carles V (Molas 1990, 1996 i 1998). Cronològicament, però, el primer a parlar de Mai en termes polítics és Carlos Riba (Riba 1915). En aquesta mateixa línia és bàsica i molt útil l'anàlisi detallada que fa Jon Arrieta al voltant de la gestió del Consell d'Aragó (Arrieta 1994). Pel que fa a la condició viatgera de Mai, derivada de la seva activitat política, les cartes publicades per Pere Voltes ajuden a entendre el constant moviment de la cort imperial en què Mai vivia (Voltes 1958). Les cartes, en ocasions, anaven segellades amb l'emblema familiar, un detall que Martí de Riquer estudià gràcies a l'herència rebuda d'altres estudiosos com ara Alberto i Arturo García (García 1968 i Riquer 1983a).

Naturalment, hi ha moltes altres referències en què Miquel Mai és anomenat, tant dels autors ja esmentats com d'altres que anirem assenyalant. Alguns han aprofitat la inèrcia d'altres estudis per destacar la seva presència en un esdeveniment concret, i d'altres s'han servit de noves recerques documentals per explicar també nous episodis de la seva biografia.

I és que la clau de tota la recerca que presentem aquí és el fet documental. Les principals publicacions sobre Miquel Mai parteixen de l'inventari de béns escrit el 1548, que es conserva a l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barce-

lona (AHCB).⁴ Aquest inventari va servir per explicar bona part de les teories i els relats històrics de Mai, i no se'n va fer l'edició completa fins que nosaltres hi dedicàrem el treball de recerca predoctoral, l'any 2009. Però els estudis de Rubió i Balaguer i Guilleumas indicaven l'existència d'un altre inventari del qual no es coneixia la ubicació arxivística, i menys el contingut. Aquest inventari el vam localitzar a l'Arxiu Històric de Protocols de Barcelona (AHPB) i va ser la base sobre la qual es va construir la nostra tesi doctoral.⁵ Tots dos inventaris són escrits pel mateix notari, Joan Lunes, síndic de la ciutat de Barcelona i, segurament, una de les principals amistats de Mai, en vista de l'extensa documentació que li va gestionar i que es conserva en el mateix arxiu. Els dos inventaris són semblants en qüestions d'extensió i escriptura, però no en el contingut. El del 1546 és extremament detallista, tant en les descripcions com en el nombre d'objectes catalogats. És un text que, com molts altres de la seva mateixa naturalesa, centra l'atenció en allò que el notari observa a la casa, però en aquest cas és especialment significatiu el protagonisme que prenen els objectes que avui en dia anomenem obres d'art. En canvi, el text del 1548 se centra en els objectes més quotidians de l'habitatge, encara que també dona detalls qualitius sobre objectes preuats que resulten significatius.

No són els únics inventaris coneguts de Miquel Mai o, si més no, els únics que s'hi relacionen. Entre el desembre del 1531 i el gener del 1532 es va escriure l'inventari de béns *post mortem* de Joan Mai III, germà de Miquel.⁶ És un inventari molt curt, d'uns escassos dos folis i encara incomplets, i en un estat de conservació força desmillorat. Només hi apareixen les poques pertinences que el clergue tenia acumulades en unes habitacions de la casa familiar de la plaça de la Cucurulla. Al cap d'uns anys, al maig del 1547, es van inventariar els béns que es trobaven a la casa que els Mai tenien al carrer de Sant Pau de Barcelona. Allà es prengué nota d'un conjunt de llibres i d'alguns objectes que també consten en l'inventari del 1546.⁷ Del setembre del 1548 és l'inventari que l'econom de la cartoixa d'Escaladei va fer elaborar dels béns més valuosos que hi havia, de nou, a la casa de la Cucurulla.⁸ Aquest document es va fer paral·lelament al gran inventari del 1548, arran de la mort d'Elionor Se-

4. AHCB, Fons Notarial, 1-32, 8 de setembre de 1548.

5. AHPB, Joan Lunes, *Plec de testaments, capítols matrimonials i inventaris*, 296-40, 5 de juliol de 1546.

6. AHPB, Antoni Anglès major, *Plec d'inventaris i encants*, 272-108, plec solt.

7. AHPB, Anònims, *Plec d'inventaris i encants, 1502-1555 i s.d.*, 6 de maig de 1547.

8. AHPB, Anònims, *Inventari d'Elionor, vídua de Miquel Mai, vicecanceller*, 275-33.

tantí i de ben segur perquè el cartoixà devia procurar que els béns de Miquel Mai acabessin augmentant el patrimoni de la seva comunitat religiosa —com el testament de Miquel Mai establia—, si es donaven unes condicions determinades. El cas és que, gràcies a l'inventari del cartoixà, es té constància d'una part dels objectes artístics que no s'esmenten en cap altre document.

En qualsevol cas, la importància dels grans inventaris dels anys 1546 i 1548 és tan superior a la de la resta d'inventaris que al llarg d'aquest treball els anirem citant indistintament sense especificar-ne la referència d'arxiu. Només en el cas dels inventaris que, per cronologia, se solapen amb les dates dels dos principals, n'anirem concretant la identificació per poder-los distingir. La metodologia d'aquest estudi, doncs, és clara: l'estudi documental s'alterna amb el reforç que suposen els estudis que ens han precedit. Tot i la importància dels documents, no s'ha incorporat un apartat documental explícit, sinó que s'ha cregut oportú —per a facilitar la lectura— alternar l'anàlisi històrica amb els fragments més destacats dels documents consultats.

En canvi, un dels grans problemes que presenta la figura de Miquel Mai és la poca documentació que s'ha conservat des de l'àmbit més autògraf o personal, és a dir, escrita per ell mateix, com ara la correspondència. Tampoc no es coneixen escrits teòrics o obra publicada que permeti estar al cas de les seves impressions i opinions al voltant dels episodis que li va tocar de viure. Per tant, tota la reconstrucció que s'ha fet de la seva biografia en aquest treball es basa en la documentació oficial —cartes i informes polítics escrits des de la cancelleria— o bé en els documents notariais conservats als arxius. En aquest punt, convé recordar que no s'ha de confondre Miquel Mai amb un altre Miquel Mai ciutadà de Nuremberg i de qui sí que es conserva força documentació personal. Aquest segon Mai, o Michael Maius —com se'l coneix i consta en les publicacions principals—, era un impressor alemany molt vinculat a la causa protestant, amb una cronologia paral·lela a la del nostre Mai, editor i autor de nombrosos textos juntament amb Philip Melanchton i amistançat amb artistes de la talla de Hieronimus Baumgartner. D'ell es coneix una llarga llista d'edicions.⁹ Aquest exemple ens serveix per fer evident una de les característiques d'aquesta investigació: la poca uniformitat amb què hem hagut de cercar les diferents informacions sobre el personatge. Miquel

9. L'origen d'aquesta confusió —tal com ens succeïa en la tesi doctoral— es troba en la localització d'una correspondència d'aquest Michael Maius entre els fons de la Cambridge University Library, molt a prop d'altra documentació que sí que fa referència al nostre Miquel Mai (Kristeller 1989: 9).

Mai va ser un home amb una vida especialment viatgera. Això va fer que allà on anava, deixés algun rastre documental i, per tant, el seu nom quedés registrat sota múltiples variants. El seu nom i el seu cognom van ser traduïts a diferents llengües, de manera que és fàcil trobar-ne notícies en castellà, alemany, anglès, francès i sobretot italià. Literalment, es pot localitzar informació seva sota els noms Michael, Michelle, Michaelum, Miguel o Micaelus, combinats, indistintament, amb els cognoms Mai, May, Maius, Maio, Maggi, Maggio o Maium, per posar només uns quants exemples. La multiplicació lingüística ha estat, i és, alhora, benefici i entrebanc per resoldre algunes qüestions d'aquesta recerca, però en qualsevol cas no fa sinó aportar alguns matisos, com també ha fet evident que Miquel Mai, en el seu moment, va ser un personatge de molta volada des de perspectives diferents.

Les pàgines que segueixen s'han estructurat en quatre grans blocs temàtics: el primer s'ha encarat a reconstruir la biografia del personatge; el segon s'ha centrat en els aspectes més espirituals; el tercer reconstrueix l'extens patrimoni artístic i n'analitzem els usos i les funcions, i finalment hi ha un capítol dedicat a la gran biblioteca que va acumular. Els dos primers blocs els hem destinat a situar el personatge en el seu context històric i polític. Els dos restants s'han centrat en els objectes que decoraven la casa, però l'anàlisi que en fem està condicionada per un hàndicap important: la seva disgregació i desaparició, un procés que es va iniciar poc després de morir Mai. Aquest no és un catàleg dels seus béns artístics, és un estudi històric d'aquests béns. L'esperança de poder gaudir d'una part de la col·lecció d'objectes, igual com ho fem avui en dia de les peces escultòriques que s'han conservat, no s'ha perdut. De fet, com es veurà, durant la realització d'aquest estudi es va trobar una peça perduda: una medalla de bronze deslocalitzada, i erròniament catalogada entre els fons del Museu Britànic de Londres. D'altra banda, també s'aporten notícies que plantegen la possibilitat d'ampliar la col·lecció artística amb un seguit d'escultures que, tot i que potser no van pertànyer a Miquel Mai mateix, sí que podien ser dels seus hereus. A més, i ja des dels anys en què aquesta recerca es trobava només en fase embrionària i predoctoral, queda pendent una visura —de moment impossible— del que els actuals hereus dels béns de Miquel Mai —la família Sarriera-Pinós Fernández de Muniaín, titulars del marquesat de Santa Maria de Barberà— poden conservar encara avui en dia i que, segons el que alguns testimonis indiquen, no és poca cosa.

Tot i la bibliografia que ha tractat el tema, Miquel Mai era un personatge força oblidat, o com a mínim secundari, dins la historiografia; això potser perquè es troba enmig d'un context que el superava, i molt, respecte d'altres

personatges contemporanis que han passat a la història com els únics protagonistes d'aquella època. Miquel Mai queda amagat rere conceptes tan grandiloqüents com són els de Renaixement, Guerra Civil catalana, Imperi, papat o Carles V, i per això el personatge no s'havia prestat a dedicar-hi més atenció i segurament la documentació coneguda tampoc no donava més de si. Amb aquest treball esperem aconseguir situar el personatge com el que era: un actor més de la història amb les seves pròpies particularitats. Naturalment, no s'han resolt tots els interrogants que planen sobre la figura i els buits documentals són importants en alguns aspectes: cal revisar molts fons arxivístics que, ara per ara, queden molt lluny. Una de les finalitats d'aquesta recerca és que signifiqui la primera pedra en l'inici de nous estudis —o així ho desitgem—. Per tot el que ja hem dit i per tot el que segueix, esperem aconseguir que aquest llibre posi fi a l'aïllament del personatge i que Miquel Mai passi a ser identificat i reconegut com el que és.

L'elaboració d'aquesta recerca s'ha dut a terme al llarg de força temps, anys, durant els quals he tingut el privilegi de poder rebre la col·laboració, el suport, els favors i l'amistat de diverses persones i institucions que vull recordar. En primer lloc, sempre, la meua família, sense la qual res no hauria estat i amb la qual tot pot ser. Ella ha estat benefactora i subsidiària de bona part dels meus anys d'estudi, i com a bona «fundació sense ànim de lucre» m'ha continuat finançant les recerques més enllà del doctorat.

Amb el risc de deixar-me algú en particular, dec molts agraïments, abraçades i cafès a tota una munió de gent. Per començar, a la colla d'amics giro-nins, companys infatigables capaços d'aixecar l'ànim a qualsevol, en tot moment; a mestres i professors de la Universitat de Girona, per la seva dedicació, ensenyances i consells; al programa de beques FPI del Ministeri de Ciència i Innovació (2007-2011); a la Universitat de Girona, per finançar la meua recerca personal, i a la Università degli Studi di Napoli i al professor Riccardo Naldi, per acollir-me durant uns mesos en terres italianes.

El treball d'arxiu per realitzar aquesta investigació ha estat fonamental, tant com la dedicació que m'han procurat el personal de l'Arxiu Històric de Protocols de Barcelona, del Col·legi de Notaris, amb el seu director al capdavant, Laureà Pagaroles, i naturalment he d'estar molt agraït a Jordi Tor, pels quilòmetres recorreguts i els viatges in comptables per facilitar-me la documentació, així com a la resta del personal de l'arxiu. També he de fer menció de l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona i els seus responsables, l'arxiu de la Biblioteca de Catalunya, l'Archivio di Stato di Roma a Sant'Ivo, l'Archivio Capitolino de Roma i l'Archivio del Vicariato de Roma. En la mateixa línia

han estat indispensables el suport i l'ajuda oferts des de la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona, amb el seu secretari, Albert Corbeto, i els seus bibliotecaris, la Sara i l'Oriol.

He pogut gaudir d'entorns d'estudi, a vegades idíl·lics, que m'han ajudat a localitzar els materials bibliogràfics més inversemblants. He de començar donant les gràcies al personal de la biblioteca de l'American Academy of Rome, al cim del Janícul, i al de la biblioteca de l'Académie de France à Rome, a l'interior del palau Farnese; a l'Escuela Española de Historia y Arqueología de Roma (CSIC), per fer-me de base d'operacions i adoptar-me durant el temps que hi vaig passar; a la Biblioteca de Catalunya i les diferents biblioteques universitàries, així com a la Biblioteca d'Història de l'Art Joaquim Folch i Torres, del MNAC per ser els meus espais habituals de treball. Sense deixar el MNAC, he de recordar el personal del Gabinet Numismàtic de Catalunya, amb el seu responsable, Albert Estrada-Rius, al capdavant i Teresa Guasch, per obrir-me les reserves del Museu. A Londres, vull agrair la col·laboració excepcional de Philip Attwood, del Departament of Coins and Medals del British Museum, per facilitar-me la consulta i la localització, entre els seus fons, d'una medalla única. A Nova York, a la Hispanic Society, per oferir-me còpies dels seus documents; al Museu Frederic Marès de Barcelona i la que llavors n'era la directora, Pilar Vélez, per deixar-me accedir a les peces que custodien, i al Museu Arqueològic de Catalunya, en la seva seu barcelonina i especialment a Jordi Principal, per donar-me accés a materials de les reserves.

Per acabar, aquest treball té el seu punt d'origen en els estudis de doctorat que vaig iniciar el 2006 i que van finalitzar el 12 de juliol de 2011, davant d'un tribunal format per Carmen Morte, Carlos José Hernando, Marià Carbonell, Josep Solervicens i Joan Bosch. A tots ells, els agraeixo la diligència i l'avaluació.

Dedico una menció especial a Joan Bosch, Francesc Miralpeix i Joaquim Garriga —director de la meva tesi doctoral—, que per a mi sempre seran una segona família: em van adoptar durant anys al Grup de Recerca en Història de l'Art Modern a la Universitat de Girona i van aconseguir que aquesta investigació arribés a bon port gràcies a la seva orientació, saber fer i amistat. A tots vosaltres, moltes gràcies!

Sigles

ACA	Arxiu de la Corona d'Aragó
ACV	Arxiu del Castell de Vilassar de Dalt
AG	Archivo Gonzaga
AGS	Archivo General de Simancas
AHCB	Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona
AHHSC	Arxiu Històric de l'Hospital de la Santa Creu
AHN	Archivo Histórico Nacional
AHPB	Arxiu Històric de Protocols de Barcelona
ARABLB	Arxiu de la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona
ASM	Archivio di Stato di Mantova
BCAH	Biblioteca de Catalunya. Arxiu Històric
BN	Biblioteca Nacional de Madrid
FN	Fons Notarial
MACB	Museu d'Arqueologia de Catalunya de Barcelona
MFMB	Museu Frederic Marès
MNAC	Museu Nacional d'Art de Catalunya

PRIMERA PART

El personatge públic